

فرهنگ عامه استان مرکزی

غلامعلی ولاشجردی فراهانی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

۱۳۹۵

سرشناسه	ولاشجردی قراھانی، غلامعلی، ۱۳۳۵ -
عنوان و نام پدیدآور	فرهنگ عامه استان مرکزی / غلامعلی ولاشجردی قراھانی.
مشخصات نشر	تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۶۵۶ ص: عکس (رنگی)، نقشه (رنگی).
شابک	۳ - ۸۳ - ۷۶۸۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه
عنوان دیگر	فرهنگ مردم استان مرکزی.
موضوع	استان مرکزی
موضوع	فرهنگ عامه - ایران - استان مرکزی
موضوع	استان مرکزی - زندگی فرهنگی
موضوع	استان مرکزی - اوضاع اجتماعی
شماره روده	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
رده‌بندی کنگره	DSR ۲۰۵۳ / ۸۳ / ۱۳۹۵
رده‌بندی دیوبی	۹۴۶۱۷۷
شماره کتابشناسی	

: Folklore - Iran - Markazi (Province)
 : Markazi (Iran: province) - Intellectual life
 : Markazi (Iran: Province) - Social conditions

فرهنگ عامه استان مرکزی

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

نویسنده: غلامعلی ولاشجردی قراھانی

حروف نگاری: زهرا عراقی

ویراستار: فهیمه ابراهیمی افتخاری و شهناز شفیع خانی

نمونه خوان: کتایون قهرمانی

صفحه آرای: یحیی نشتا علی

نوبت چاپ: اول - بهمن ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰/۰۰۰ ریال

شابک: ۳ - ۸۳ - ۷۶۸۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین تر از میدان ولی عصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
 صندوق پستی: ۶۲۷۴ - ۱۴۱۵۵. تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳. دورنگار: ۸۸۸۹۳۰۷۶. Email: nashr@ricac.ac.ir

اثر پیش رو، پژوهشی است با عنوان «فرهنگ عامه استان مرکزی» که غلامعلی ولاشجردی قراھانی انجام داده و در سال ۱۳۹۵ برگزیده جشنواره برترین های پژوهش وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی معرفی شده است.

فهرست مطالب

۱۹	سیاس نامه
۲۰	درآمد
۲۵	سرزمین
۳۰	شهرهای استان مرکزی
۳۰	فرهنگ چیست؟
۴۰	تعریف فرهنگ عامه
۴۲	مطالعات ایرانیان در زمینه فرهنگ عامه
۴۳	تعاریف مفهومی

بخش اول - نگاهی به اراک، مرکز استان مرکزی

۴۷	نگاهی به اراک، مرکز استان مرکزی
۴۸	باغ ملی، باغی به وسعت خاطرات مردم یک شهر سلطان آباد
۵۱	سلطان آباد چگونه تولد یافت؟
۵۵	سلطان آباد و هنر شکل گیری فرهنگ و آموزش در اراک
۵۶	پیدایش منارس جدید
۵۷	روزنامه ها ارزش های معماری
۵۹	بازار اراک تقسیمات بازار
۶۱	ارزش معماری بازار محله های و ساختمان های مسکونی

- ۶۳ معماری در فرهنگ عامه مردم حمام‌های بافت قدیمی شهر اراک
- ۶۵ آب‌انبارهای
- ۶۶ ارگ حکومتی
- ۶۷ سال‌های قحطی و گرفتاری مردم اراک

بخش دوم - زبان یا گویش

- ۷۱ زبان‌ها و لهجه‌های کنونی ایران ویژگی‌های لهجه مرکزی ایران
- ۷۲ زبان گویش تعریف زبان
- ۷۳ زبان‌های استان کزلی: مقدمه‌ای بر گویش‌های مردم استان مرکزی
- ۷۴ گویش ساجی
- ۷۶ ضرب‌المثل‌ها، اصطلاحات و رمی در فرهنگ ایل شاهسون
- ۷۷ برخی زبان‌زدهای مردم سرره
- ۷۹ زبان‌زدهای شاهسون‌ها
- ۸۱ نگاهی به ساختار گویش مامونیه
- ۸۲ گویش لکی
- ۸۴ گویش خلجی گویش آمره
- ۸۵ گویش مردم دلجان و تفاوت‌های آوایی آن با زبان فارس: زندهای دلجان
- ۸۷ تات یا گویش وفسی: ضرب‌المثل‌ها
- ۹۱ قواعد حاکم بر گویش مردم اراک
- ۹۴ فرهنگ برخی واژه‌های متداول در گویش اراکی برخی اصطلاحات محلی
- ۱۱۸ شیوه ساخت لهجه در زبان اراک لهجه مردم فراهان
- ۱۱۹ برخی واژگان متداول در میان مردم فراهان
- ۱۲۱ سروده‌های محلی و رمزگشایی از آن سراینندگان محلی
- ۱۳۵ پیشینه‌ای از آموزش مکتب‌خانه‌ای
- ۱۳۶ مکتب‌خانه‌ها در سازند: آموزش در مکتب‌خانه‌های بخش شرا

بخش سوم - هنر

- ۱۳۹ مقدمه‌ای بر هنر
- ۱۴۱ تعزیه

۱۴۶	شبیه‌خوانی از هنرهای مردم ساوه عزاداری در تکایای ساوه
۱۴۷	نقالی پرده‌خوانی (پرده‌داری)
۱۵۰	قهوه‌خانه‌ها کوسه ناقالی
۱۵۴	رشکی و ماسی نمایش روح‌وضی
۱۵۸	هنرهای بومی استان و شاخه‌های هنر در شهرستان‌های آن
۱۵۹	ساوه - موسیقی شله‌سون (ایل سون) ها سازهای عاشق‌ها
۱۶۰	آئین نمایش گوگردی: نام‌گذاری اشخاص
۱۶۳	ارامنه آرا و هنر
۱۷۰	موسیقی و تنبک در تفرش
۱۷۱	خوشنویسان استان مرکزی
۱۷۳	آئین‌های شادی
۱۷۳	رقص شاه سون‌ها
۱۷۴	مذهب

بخش چهارم - آئین‌ها، آداب و رسوم دینی

۱۷۸	آئین‌های آب‌یادی از روزهای تلخ سرزمین
۱۸۰	آئین‌های کهن آب در سرزمین مابوسف و مراسم آسمانه (باران‌خواهی)
۱۸۰	سرزند
۱۸۳	آئین بیل‌گردانی در شهر نیم‌ور
۱۸۵	تحويل سال و سفره نوروز (خواب آب)
۱۸۶	جشن تیرگان
۱۸۶	آب‌پاشان در فراهان
۱۸۸	نماز باران
۱۸۹	مراسم باران‌خواهی در تفرش
۱۸۹	مراسم باران‌خواهی منطقه سرزند
۱۹۰	مراسم باران‌خواهی منطقه دل‌بیجان:
۱۹۰	مراسم باران‌خواهی منطقه خمین
۱۹۰	مراسم باران‌خواهی منطقه ساوه

۱۹۱	سفره‌ها
۱۹۳	دعاها
۱۹۵	آداب و رسوم ماه مبارک رمضان
۱۹۶	تعزیه و پیش کسوتان
۱۹۷	سوگواری و پیشینه آن در ایران
۱۹۸	دسته‌های تعزیه در اراک
۱۹۹	تاریخچه‌های مشهور استان مرکزی
۲۰۱	آیین‌های سوگواری
۲۰۱	بردانسن زن
۲۰۳	علم‌بنیان
۲۰۴	حقیقه زنان
۲۰۴	عزاداری ماه محرم در جاهای دیگر
۲۰۸	آداب سوگواری در فراهان
۲۰۹	محرم
۲۰۹	عزاداری ماه محرم
۲۱۰	علم‌گردانی در روستای هزاوه
۲۱۲	علم‌گردانی در روستای پیک از توابع ساوه
۲۱۲	مرگ و عزای
۲۱۴	خرافه‌ها و باورها
۲۱۵	باورهای مردم روستای پیک از توابع ساوه
۲۱۶	باورهای مردم وفس
۲۱۷	نمونه‌هایی از فرهنگ و باورهای مردم وفس
۲۱۷	مراسم و سفره‌ها در روستاهای فراهان
۲۱۸	اعتقادات و باورها
۲۱۹	باورها و اعتقادات مردم دلیجان
۲۲۰	آیین و باورها در محلات
۲۲۱	مراسم شب چله
۲۲۳	مراسم نخستین برف زمستان

۲۲۳	مراسم کرده به کوه (کرد علی)
۲۲۴	مراسم شب اول اسفند
۲۲۴	باورها
۲۲۸	شب‌نشینی در ساوه
۲۲۹	مراسم شب‌نشینی در روستاهای شازند
۲۲۹	آیین‌ها و باورهای آرامنه در روستای گوره‌زار
۲۳۰	کوزه‌ها و آب‌انبارها در شهر ساوه
۲۳۱	کولی‌های استان مرکزی
۲۳۳	آداب و رسوم مردم خمین
۲۳۴	باورها و عرافه‌ها در روستاهای خمین
۲۳۵	شاخص‌های از آب و رسم مردم محلات
۲۳۸	شیوه‌های تقسیم آب و محلات
۲۳۹	آیین‌ها و باورها و اعتقادات مردم روستای گوره‌زار
۲۴۲	گورستان‌ها و سنگ‌نگاره‌ها
۲۴۵	جلوه‌های خاموش اما گویا

بخش پنجم - فرهنگ غذایی مردم استان

۲۵۴	فرهنگ غذایی
۲۵۴	غذاهای سنتی مردم اراک
۲۵۵	آداب و رسوم غذای زن زائو
۲۵۵	غذاهای متداول در بین مردم
۲۵۸	انواع غذاهای محلی دلیجان
۲۶۱	انواع نان‌های دلیجان
۲۶۱	خوردنی‌ها
۲۶۳	فرهنگ غذایی روستای انجدان
۲۶۴	فرهنگ غذایی مردم تفرش
۲۶۴	غذاهای جشن‌ها و سوگواری‌ها در تفرش
۲۶۵	غذاهای مردم ساوه

بخش ششم - ادبیات شفاهی

۲۶۹	لالایی‌ها و ترانه‌های عامیانه
۲۷۰	خواب
۲۷۱	لالایی‌های مادران
۲۷۷	ترانه‌های کودکانه
۲۸۵	نواهای مربوط به کار
۲۸۸	شایعه‌ها
۲۹۰	چاپ‌سی‌ها و سرودهای سفر
۲۹۷	کنایات
۲۹۹	ضرب‌المثل
۳۰۶	چیستان‌ها
۳۰۹	مَثَل‌ها و افسانه‌ها
۳۱۱	ادبیات شفاهی
۳۱۲	درباره شعر
۳۱۵	لالایی‌های مادران و پس
۳۱۶	ادبیات شفاهی روستایی فراهان
۳۱۷	مَثَل‌ها و لالایی‌های مردم روستای تلخاب
۳۲۲	ضرب‌المثل به گویش خلجی
۳۲۲	ترانه‌هایی برای کودکان در کمیجان
۳۲۲	خمین و ترانه‌های مشک‌زنی
۳۲۶	ترانه‌های مشک‌زنی آشتیان
۳۲۸	چیستان‌های تفرش
۳۲۸	قصه
۳۳۱	مَثَل‌ها و افسانه‌های وفسی
۳۳۹	قصه‌های مردم اراک و فراهان
۳۴۵	قصه‌های مردم روستای مصلح‌آباد
۳۴۶	قصه‌های مردم دلیجان
۳۵۷	قصه‌های مردم آشتیان و روستاهای آن

۳۴۶	از گرگان تا آشتیان
۳۶۸	ادبیات محلی مردم آشتیان
۳۷۰	ادبیات شفاهی مردم تفرش
۳۷۴	قصه‌های مردم تفرش
۳۸۰	ترانه‌های وفس
۳۸۶	شعرها، ترانه‌ها و مثل‌های کهیکی
۳۹۰	ادبیات شفاهی در روستای بازنه از توابع شازند

بخش هفتم پزشکی و درمان

۳۹۵	در آ
۳۹۶	جدول برخی داروها، اهی، موارد مصرف آنها
۳۹۷	طب و شیوه‌های درمان سنتی
۳۹۸	درمان اعتقادی
۴۰۲	اعتقادات پزشکی و درمان، اء، حلی
۴۰۴	تعبیر خواب‌ها
۴۰۵	تعبیر خواب‌ها در شازند
۴۰۶	پزشکان و طبابت محلی در شازند
۴۰۶	بیماری‌ها و شیوه‌های درمان در شازند و روستاهای آن
۴۰۸	درمان‌های روستایی و باورهای مردم
۴۰۹	طب سنتی در دلیرجان
۴۱۲	دست‌اندرکاران طبابت سنتی
۴۱۲	طبابت محلی در تفرش
۴۱۵	طب محلی در روستای گوره زار

بخش هشتم - جشن‌ها

۴۲۲	نوروز
۴۲۳	جشن بهاری و مراسم سوگواری
۴۲۴	خوان نوروزی، هفت‌سین
۴۲۵	سفره هفت‌سین

- ۴۲۵ کوسه برنشین
- ۴۲۶ نوروز در میان مردم ما (استان مرکزی)
- ۴۲۶ چهارشنبه‌سوری
- ۴۲۸ فال‌گوش و فال‌کوزه (فال مهره)
- ۴۲۹ عید
- ۴۳۲ نه‌های سفره هفت‌سین
- ۴۳۲ رسم عید نوروز
- ۴۳۴ چهارشنبه‌سوری در خمین
- ۴۳۵ چهارشنبه‌سوری در تهران
- ۴۳۶ نوروز در شهر و ده
- ۴۳۷ آئین‌های نوروزی در محلات
- ۴۳۹ جشن‌ها و اعیاد مذهبی
- ۴۴۱ جشن تیرگان
- ۴۴۱ انگیزه‌های جشن
- ۴۴۲ جشن تیرگان (آبریزان، آبریزگان، آبپاشان)
- ۴۴۳ آبریزان در لغت‌نامه دهخدا
- ۴۴۴ جشن آبپاشان در میان آرام‌نمایران
- ۴۴۷ جشن عروسی
- ۴۴۹ مراسم عروسی در روستاهای اراک
- ۴۵۴ نمایش در عروسی‌های اراک
- ۴۵۴ گام‌های اول
- ۴۵۵ روایت دیگری از شب خان‌نلان در اراک
- ۴۵۶ آداب و رسوم عروسی در روستای مصلح‌آباد
- ۴۶۰ مراسم ازدواج در روستای پینک از توابع ساوه
- ۴۶۲ پرده‌هایی از یک آئین عروسی در روستای تلخاب
- ۴۶۵ آئین ازدواج در روستای بازنه از توابع شهرستان شازند
- ۴۶۸ مجموعه مراسم، آداب عروسی در روستای سق‌جوق
- ۴۷۳ ازدواج و همسریابی در میان شاهسون‌ها

۴۷۸		ختنه‌سوران و عروسی در روستای کهک
۴۷۹		گوردهزار
۴۸۱		مراسم عروسی ارامنه در گوردهزار

بخش نهم - بازی‌ها

۴۹۲		بازی‌های رایج در استان مرکزی
۵۰۷		بازی‌های روستای سقزجوق از توابع آستیان

بخش دهم - مشاغل، پیشه‌ها و صنایع دستی

۵۱۳		پیشه
۵۱۴		پیشه‌ها در روزگاران گذشته
۵۱۴		پیشه‌های متروک
۵۲۱		صنایع دستی
۵۲۱		فرش
۵۲۳		نقشه‌کشی و طراحی فرش
۵۲۴		رنگرزی
۵۲۵		قالی‌بافی
۵۲۶		ابزار و وسایل قالی‌بافی
۵۲۷		طرح‌های متداول قالی اراک
۵۲۷		مشاغل و پیشه‌های مربوط به صنعت قالی‌بافی
۵۲۹		باورهای مردم ساروق و بافت قالی
۵۳۰		استادان طراحی فرش
۵۳۱		گلیم‌بافی
۵۳۱		گبه‌بافی
۵۳۲		جاجیم‌بافی
۵۳۲		جاجیم نفرش
۵۳۲		مس‌گری
۵۳۳		سفالگری
۵۳۵		قلم‌زنی

۵۳۵	گیوه‌دوزی و گیوه‌بافی
۵۳۶	درویش‌دوزی یا تفرشی‌دوزی
۵۳۷	آبره‌بافی
۵۳۷	پالان‌دوزی
۵۳۷	حصیربافی و سبذبافی
۵۳۷	خوش‌نویسی
۵۳۸	آه‌سری
۵۳۹	صنایع دستی دلیجان
۵۴۰	صنایع دست‌مخلات
۵۴۱	باتوق‌های مردم شهر

بخش یازدهم - پوشاک - مردم استان مرکزی

۵۴۷	پوشاک مردم استان مرکزی
۵۴۸	لباس عروس در اراک
۵۵۱	پوشاک مردم دلیجان
۵۵۴	پوشاک مردم تفرش
۵۵۶	پوشاک مردم روستاهای فراهان
۵۵۷	هم‌خانه‌های دیرین (ارامنه و کلیمیان در میان ما)
۵۵۸	کلیمیان
۵۵۹	پوشاک آرامنه قدیم

بخش دوازدهم - کشاورزی، باغداری و دامداری

۵۶۵	باغداری در اراک
۵۶۵	روستای انجنان
۵۶۷	کشاورزی
۵۶۹	تقسیم آب - سنگ آفتاب
۵۷۰	تقسیم آب در کشاورزی و باغداری روستایی
۵۷۱	برداشت گردو و بادام در روستای انجنان
۵۷۲	وسایل کار زراعی در روستاهای اراک

۵۷۳	ابزار کشاورزی در تفرش
۵۷۴	اوضاع اجتماعی روستاهای اراک در گذشته
۵۷۴	روستا
۵۷۵	دامداری
۵۷۵	شیوه نگهداری از حیوانات
۵۷۵	طوبله و آغل‌های خانگی
۵۷۶	محصولات دامداری
۵۷۶	آسیاب‌های آبی شهر
۵۷۸	آنچه می‌داند
۵۸۰	نیازها
۵۸۱	ضمایم
۶۵۰	منابع و مأخذ